

Тернопільський національний економічний університет

Федоронько Наталія Іванівна

УДК 657.421.1:657.633

**ОБЛІК І ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ
НЕОБОРОТНИХ МАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, професор
Мех Ярослав Васильович,
Тернопільський національний економічний
університет,
професор кафедри аудиту, ревізії та контролінгу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Усач Богдан Федорович,
Львівський інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ,
завідувач кафедри обліку і аудиту

кандидат економічних наук, доцент
Козак Вадим Григорович,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
доцент кафедри міжнародного обліку і аудиту

Захист відбудеться “__” вересня 2011 р. о __ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11-а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020 м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий “__” серпня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

М. П. Шаварина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Організація та забезпечення стабільної позитивної динаміки функціонування і розвитку підприємств фондомістких галузей промисловості в сучасних умовах тісно пов'язані з ефективним використанням відповідних механізмів і важелів управління необоротними матеріальними активами, серед яких, центральне місце займає їх облік і внутрішньогосподарський контроль. З його допомогою підприємство має змогу накопичувати, систематизувати і передавати різним користувачам дані необхідного формату і змістового наповнення щодо необоротних матеріальних активів, регулювати розподіл і перерозподіл джерел на їх формування, забезпечуючи оптимальне поєднання інтересів, власних активів, споживачів продукції, держави і працівників й створюючи при цьому міцний фундамент для якісного виконання своїх функцій по управлінню необоротними матеріальними активами.

Ринкові трансформації фондомістких підприємств, зокрема вугільних, глобалізація економічних процесів в галузі, стратегічний курс держави на відродження шахт й забезпечення безпеки видобутку вугілля, кризові потрясіння спричиненні відсутністю коштів на оновлення основних складових необоротних матеріальних активів, потребують посилення ролі інформаційної функції обліку і внутрішньогосподарського контролю в поєднанні з ринковими важелями й інструментами менеджменту. Завдання полягає в тому, щоб з урахуванням світового досвіду, переваг ринкового господарювання на підприємствах вугільної промисловості підвищувати роль обліково-аналітичних методів управління основними засобами, іншими необоротними матеріальними активами, зокрема за допомогою не тільки бюджетного фінансування, але і власних грошових накопичень, та посилювати їх вплив на зміцнення матеріально-технічного потенціалу підприємств вугільної промисловості й зростання добробуту шахтарів.

Ринок потребує швидкого реагування на зміни господарської ситуації, яка пов'язана з управлінням необоротними матеріальними активами та його впливом на стан виробництва і фінансово-господарську діяльність підприємств в цілому. Сьогодні поліпшення використання основних засобів та інших необоротних матеріальних активів є єдиним і найважливішим фактором процесу розвитку економіки, від якого залежить збільшення обсягів виробництва, формування економічного, технічного і інвестиційного потенціалу підприємства.

Проблеми обліку необоротних активів в умовах реформування економіки набувають особливої актуальності в зв'язку з потребою отримати інвесторами та іншими зацікавленими користувачами точної і достовірної інформації про стан і ефективність використання необоротних матеріальних активів. Система їх обліку, яка склалася, не задовольняє вимоги ринку, умови функціонування значно розширюють коло операцій, що проводяться з основними засобами та іншими необоротними матеріальними активами.

Важливе практичне значення та виробничу спрямованість мають питання внутрішньогосподарського контролю на підприємствах оскільки повне забезпечення необоротними матеріальними активами, насамперед

виробництва та ефективно їх використання є передумовою подальшого розвитку операційної діяльності на підприємстві.

Однак сучасний стан обліку і внутрішньогосподарського контролю необоротних матеріальних активів не відповідає зростаючим вимогам і стратегічним цілям, які ставить перед собою вугільна галузь промисловості України. Здебільшого проблеми і недоліки виникли через недосконалість організації управління необоротними матеріальними активами підприємств вугледобування та невідповідність теоретичних спрямувань обліку і внутрішньогосподарського контролю на практиці. Одне з невирішених питань обліку і внутрішньогосподарського контролю шахтових активів – це відсутність комплексних досліджень які стосуються обґрунтування і розробки державної вугільної концепції та реалізації цих розробок на практиці. Незважаючи на те, що інші галузі економіки широко використовують концепцію свого розвитку при розробці теоретичних питань і практичних документів стратегічного значення, економісти вугільної галузі досі не сформуvalи підходів до трактування концепції економічного і технічного розвитку, та не з'ясували її місце у розробці фундаментальних засад облікової філософії й облікової політики в якій відобразилися би відповідні сутнісні положення функціонально-вартісної залежності необоротних матеріальних активів і сучасної технології вугледобування, нової техніки і безпеки шахти та якості вугілля, за умов збереження обліком і контролем своєї самобутності та визначеності з огляду на рівень впливу суб'єктивного чинника.

Проблеми обліку і контролю необоротних активів, є предметом особливої уваги економічної науки. Великий внесок в розробку теоретичних основ і методологічних підходів до проблеми обліку і контролю необоротних матеріальних активів і їх використання внесли провідні вчені-економісти: Білуха М.Т., Бутинець Ф.Ф., Виговська Н.Г., Гетьман В.Г., Гуцайлук З.В., Дем'яненко М.Я., Завгородній В.П., Задорожний З.В., Кірейцев Г.Г., Козак В.Г., Крупка Я.Д., Кузьмінський А.М., Лінник В.Г., Литвин Ю.Я., Малюга Н.М., Мех Я.В., Огійчук М.Ф., Палій В.Ф., Підлісецький Г.М., Пушкар М.С., Рудницький В.С., Саблук П.Т., Сопко В.В., Сук Л.К, Ткаченко Н.М., Фаріон І.Д., Хомин П.Я., Усач Б.Ф., Шохін С.О. та інші вітчизняні і зарубіжні вчені.

Віддаючи належне розробкам цим вченим, слід відзначити, що у переважній більшості їх дослідження спрямовані на розроблення загально-методичного забезпечення бухгалтерського обліку та контролю, і не враховують специфічних умов функціонування необоротних матеріальних активів в вугільному господарстві.

Тому ряд проблем організації та методики обліку і контролю необоротних матеріальних активів в умовах переходу до ринкових відносин, котрі включають проблеми обліку, зносу, амортизації, витрат на ремонт, модернізацію, оренду, інвестування, приватизацію тощо, потребують подальших досліджень та наукових розробок. В багатьох теоретичних концепціях стану та розвитку обліку і контролю засобів відсутня єдність: вони або недостатньо обґрунтовані або спірні.

Велике значення для галузі й важливість дослідження проблем трактування, формування необоротних матеріальних активів як цілісних технологічних комплексів, розробка і реалізація вугільної концепції України, її теоретична і практична значимість, а також недостатнє висвітлення у літературі з бухгалтерського обліку, аналізу і контролю цих питань зумовили вибір теми дисертації, актуальність і логіку виклику її основних положень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Тернопільського національного економічного університету з теми “Методологічні особливості розвитку та удосконалення аудиту ефективності” (державний реєстраційний номер 0105U000856), у межах якої обґрунтовано необхідність і доцільність формування вугільної концепції техніко-технологічного комплексу й розроблено теоретичні положення та окремі напрями практичної реалізації наукової проблеми.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є оцінка теоретичних, методологічних та практичних засад обліку і внутрішньогосподарського контролю необоротних матеріальних активів для забезпечення ефективного функціонування підприємств вугледобувної промисловості та розробка рекомендацій щодо їхнього удосконалення в сучасних умовах господарювання.

Досягнення поставленої мети передбачило формування і виконання наступних наукових і практичних завдань:

- з'ясувати економічну суть необоротних матеріальних активів, їх склад, класифікацію, структурні елементи, вартісні і технічні характеристики для забезпечення формування ефективної системи їх обліку та внутрішньогосподарського контролю;

- обґрунтувати організаційно-технологічні особливості діяльності шахт, які впливають на методику обліку і контролю необоротних матеріальних активів;

- розкрити практику формування нормативно-правової бази облікової політики, її недоліки, проблеми та напрями вдосконалення й охарактеризувати сучасний стан інформаційного забезпечення управління необоротними матеріальними активами і його роль у прийнятті управлінських рішень ;

- удосконалити первинну бухгалтерську документацію, розробити форми облікових реєстрів та внутрішньої звітності у системі управлінського та стратегічного обліку необоротних матеріальних активів;

- виявити забезпеченість підприємства та його підрозділів необоротними матеріальними активами, тобто встановити відповідність величини, складу та технічного рівня активів виробничій програмі підприємства, для ефективного інформаційного забезпечення управління ними;

- формалізувати процес встановлення і коректування способу амортизації для конкретних об'єктів основних засобів, що підвищить реальність їх оцінки протягом усього терміну експлуатації та оперативність прийняття рішення;

- розробити методичні та технологічні процедури проведення

внутрішньогосподарського контролю, збереження та використання засобів на підприємстві.

Об'єктом дослідження є стан та рух необоротних матеріальних активів на підприємствах вугільної промисловості України.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та організаційні аспекти обліку і контролю необоротних матеріальних активів в умовах ринкових відносин з урахуванням галузевої специфіки.

Методи дослідження. У процесі дисертаційного дослідження застосовано історичний метод, що дало змогу дослідити походження, формування й розвитку категорії необоротні матеріальні активи у системі обліку. При вивченні теоретичних і методологічних засад обліку необоротних матеріальних активів використано діалектичний метод. В роботі застосовано загальнонаукові методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції для дослідження концептуальних підходів до визначення економічної сутності необоротних матеріальних активів. При встановленні переваг і недоліків різних способів нарахування амортизації основних засобів застосовано метод порівняльного аналізу. Евристичний метод експертної оцінки використали для дослідження стану обліку необоротних матеріальних активів на підприємствах вугільної промисловості. Для побудови моделей прогнозування застосували прийоми кореляційно-регресійний аналізу.

Теоретичною та методологічною основою дисертації стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань обліку і контролю, нормативно-правові документи та галузеві методичні рекомендації з питань обліку необоротних матеріальних активів підприємств вугільної промисловості, матеріали науково-практичних конференцій, дані обліку і звітності шахт Львівсько-Волинського вугільного басейну.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробці рекомендацій і пропозицій щодо удосконалення обліку і внутрішньогосподарському контролю необоротних матеріальних активів.

вперше:

- обґрунтовано особливості і структуру необоротних матеріальних активів на підприємствах вугільної промисловості, що є основою для обліку і внутрішньогосподарського контролю на підприємстві, та розроблено методи прогнозування необоротних матеріальних активів на основі багатофакторної моделі, які сприятимуть підвищенню ефективності функціонування вугільного підприємства.

удосконалено:

– теоретико-методичні підходи до трактування необоротних матеріальних активів як об'єктивної економічної категорії, яка має матеріальні субстанції за своїм змістом, формою, організаційно-структурною побудовою та правовим характером. На відміну від існуючих ці підходи базуються на використанні фундаментальних категорій сутності і явища, законів діалектики, зокрема переходу кількості в якість та принципах обліку та контролю;

– класифікацію необоротних матеріальних активів шляхом їх доповнення групами “засоби безпеки в забої”, “інноваційного розвитку”, яка дозволяє відображати їх в обліку за місцями експлуатації, центрами формування витрат;

– концептуальні підходи до формування первинної облікової інформації про об’єкт необоротних матеріальних активів із врахуванням вартості його придбання, суми нарахованого зносу, ринкової вартості в даний момент, суми потрібного ремонту або заміни, обсягу видобутку вугілля на одиницю активу або його фондівдачі – чи інтегрального ефекту операцій із використанням необоротних матеріальних активів, що сприятиме вдосконаленню аналітичного та поглибленню управлінського і стратегічного обліку;

– методику узагальнення та трансформації даних бухгалтерського обліку про нараховану амортизацію у показники податкової звітності із застосуванням коефіцієнтів коригування, що дозволить уникнути подвійного розрахунку амортизації для цих видів обліку і забезпечить її об’єктивне відображення;

– прийоми внутрішнього контролю витрат та доходів за окремим об’єктом необоротних матеріальних активів вугледобування, що дозволяє на основі автоматизації контрольних процедур і використання діалогового режиму ПЕОМ значно підвищити його оперативність, ефективність та дієвість.

набули подальшого розвитку:

– формулювання змісту термінів “необоротні активи”, “необоротні матеріальні активи”, “основні засоби”, на відміну від існуючих підходів досягнуто розмежування цих понять, що дає змогу окреслити мету, завдання, функції фінансового та управлінського і стратегічного обліку і створює передумови для організації ефективного менеджменту вугледобувного підприємства;

– обґрунтування напрямків удосконалення обліку і контролю необоротних матеріальних активів шляхом використання автоматизованих інформаційних систем, що підвищує оперативність формування необхідної для управління інформації;

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені в дисертації пропозиції можуть бути використані в практичній діяльності підприємств. Практичне впровадження даних рекомендацій дозволяє підвищити рівень об’єктивності, достовірності, аналітичності обліково-економічної інформації і наукової обґрунтованості елементів обліку стосовно необоротних матеріальних активів, що, у свою чергу, підвищить роль бухгалтерського обліку в системі управління підприємством.

Розробки автора знайшли впровадження на таких підприємствах: відокремленого підрозділу шахти “Відродження” державного підприємства “Львіввугілля” (довідка № 17 від 20.05.2009 р.); відокремленого підрозділу шахти “Великомостівська” державного підприємства “Львіввугілля” (довідка № 13 від 05.05.2009 р.); відокремленого підрозділу шахти

“Межирічанська” державного підприємства “Львіввугілля”. (довідка № 23 від 20.05.2009 р.).

Результати дисертаційної роботи впроваджені в навчальний процес Тернопільського національного економічного університету та використовуються при викладанні дисциплін “Управлінський облік” та “Внутрішній аудит” (довідка №126-26/2658 від 03.12. 2009р.).

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Особистий внесок дисертанта полягає в розробці науково-обґрунтованих теоретичних та організаційно-методичних засад обліку і контролю необоротних матеріальних активів. Отримані результати, розробки та пропозиції, що викладені в роботі, одержано автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження доповідалися, та отримали схвалення на міжнародних конференціях: “Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (м.Тернопіль, 2008р.); “Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація” (м.Київ, 2008р.); “Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть” (м.Тернопіль, 2008р.); “Стратегія формування відкритої господарської системи в Україні” (м. Львів, 2008р.); “Інноваційний розвиток економіки і фінансів України в умовах глобалізації” (м. Хмельницький, 2008р.); “Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (м.Тернопіль, 2009р.); “Економіка України в умовах посилення глобалізаційних процесів: виклики і перспективи ”(м.Львів, 2009 р.); Всеукраїнській науково-технічній конференції “Актуальні проблеми життєдіяльності суспільства” (м.Кременчук, 2008р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 13 наукових праць загальним обсягом 3,3 д. а. З них у фахових виданнях 5 наукових праць загальним обсягом 2,1 д. а, а також 8 тез доповідей обсягом 1,3 д. а.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дисертації викладено на 162 сторінках друкованого тексту. Робота містить 20 таблиць, 26 рисунка, 48 формул. Список використаних літературних джерел з 216 найменувань наданий на 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтована актуальність теми дослідження, визначена мета та основні завдання, об’єкти дослідження, наукова новизна та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі **“Теоретико-методичні засади обліку і внутрішньогосподарського контролю необоротних матеріальних активів”** розкрито сутність концепції техніко-технологічного розвитку підприємств вугільної промисловості і розглянуто крізь призму аналізу теоретичних положень облікових наукових шкіл й окремих вчених природу

необоротних матеріальних активів вугільних шахт та форми їх функціонування і використання, визначено економічний зміст концепції держави на технічне переозброєння галузі, її необхідність, специфіку й характерні ознаки в системі бухгалтерського обліку і внутрішньогосподарського контролю.

У роботі з'ясовано фундаментальні питання управління необоротними матеріальними активами підприємств вугільної галузі економіки. Аргументовано, що концепція оновлення технології вугледобування побудована на нових виробничих потужностях, об'єднує сукупність окремих складових менеджменту, зокрема ідей, принципів, та є найбільш узагальненою формою підходу до розкриття сутності, змісту і форм організації і методики обліку і внутрішньогосподарського контролю і розробки та практичної реалізації облікової політики. При цьому вказано, що концепцію техніко-технологічного розвитку підприємств вугільної промисловості варто розглядати, з одного боку, як концептуальну дефініцію бухгалтерського обліку, а з іншого – як основу для розробки засад менеджменту вугільних шахт щодо необоротних матеріальних активів.

У роботі наголошено, що основне призначення обліку і внутрішньогосподарського контролю полягає у пошуку на підприємствах такого обсягу фінансових ресурсів, які би дали змогу в повному обсягу й своєчасно профінансувати всі заходи менеджменту, пов'язані з якісним відновленням основних засобів і інших необоротних матеріальних активів, їх ремонтом й формуванням нових вугільних технічних комплексів наземного і підземного призначення та ефективності їх використання.

Україна за обсягами видобутку вугілля належить до першої десятки провідних країн світу, але значно поступається більшості з них за економічними показниками вугледобувного виробництва. Незадовільний стан галузі зумовлений цілим рядом факторів як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. До об'єктивних належить складність гірничо-геологічних умов видобутку вугілля, низький технічний рівень вугледобувних та вуглепереробних підприємств, великий ступінь фізичного і морального зносу основних засобів (табл.1). Суб'єктивні пов'язані з обмеженістю інвестиційних ресурсів, неефективною системою управління і відсутністю ринкового механізму ціноутворення на вугільну продукцію.

Таблиця 1

Технічний стан основних засобів на вугільних шахтах

Показники	Шахта "Відродження"		Шахта "Міжрічанська"		Шахта "Великомостівська"	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Знос основних засобів, %	31,2	32,6	35,6	37,3	30,6	31,5

Дослідження показало, що коефіцієнт зносу основних засобів за 2007-2008 рр. збільшився з 30,6 до 37,3%. Саме з цих причин понад 80% шахт виявилися збитковими навіть із урахуванням державних дотацій; загальна кредиторська заборгованість на початок 2008 р. становила близько 9 млрд.

грн., що в 3,5 разу перевищує дебіторську (2,5 млрд. грн.) і приблизно відповідає вартості річного виробництва вугільної продукції (9,5 млрд. грн.).

В результаті дослідження було встановлено, що основні фонди по своєму складу, загальноприйнятому призначенню і економічній сутності не відносяться до фінансових категорій, тому їх не можна ототожнювати з поняттям “основні засоби”, тобто основні фонди – це економічна категорія, в цей час як основні засоби – це фінансова категорія.

Поширеним є також підхід, відповідно до якого облік необоротних матеріальних активів вважається не напрямом бухгалтерського обліку, а лише обліковою темою, пов’язаною з рухом основних засобів, нарахуванням амортизації тощо, що досить дискусійно. Коли йдеться про сучасний стан складової бухгалтерського обліку необоротних матеріальних активів, доречним вести мову не тільки про стан та рух активів, а про інструментарій управління виробничими потужностями підприємства у складі інструментарію системи обліку, оскільки розглядається не тільки традиційний облік необоротних матеріальних активів, а й облік та управління якісними параметрами ефективності управління найважливішим елементом активів підприємств – необоротними матеріальними активами.

Проте не завжди побудова обліку основних засобів та інших необоротних матеріальних активів ґрунтується на їх визначенні та класифікації. Розглядаючи широке коло питань пов’язаних з класифікацією, в роботі запропоновано розробити класифікаційні критерії до об’єктів основних засобів, які дозволяють вирішити питання щодо віднесення їх до певної групи. Таким чином автором розроблено принципи побудови класифікації основних засобів, саме для вугільних підприємств (рис. 1.).

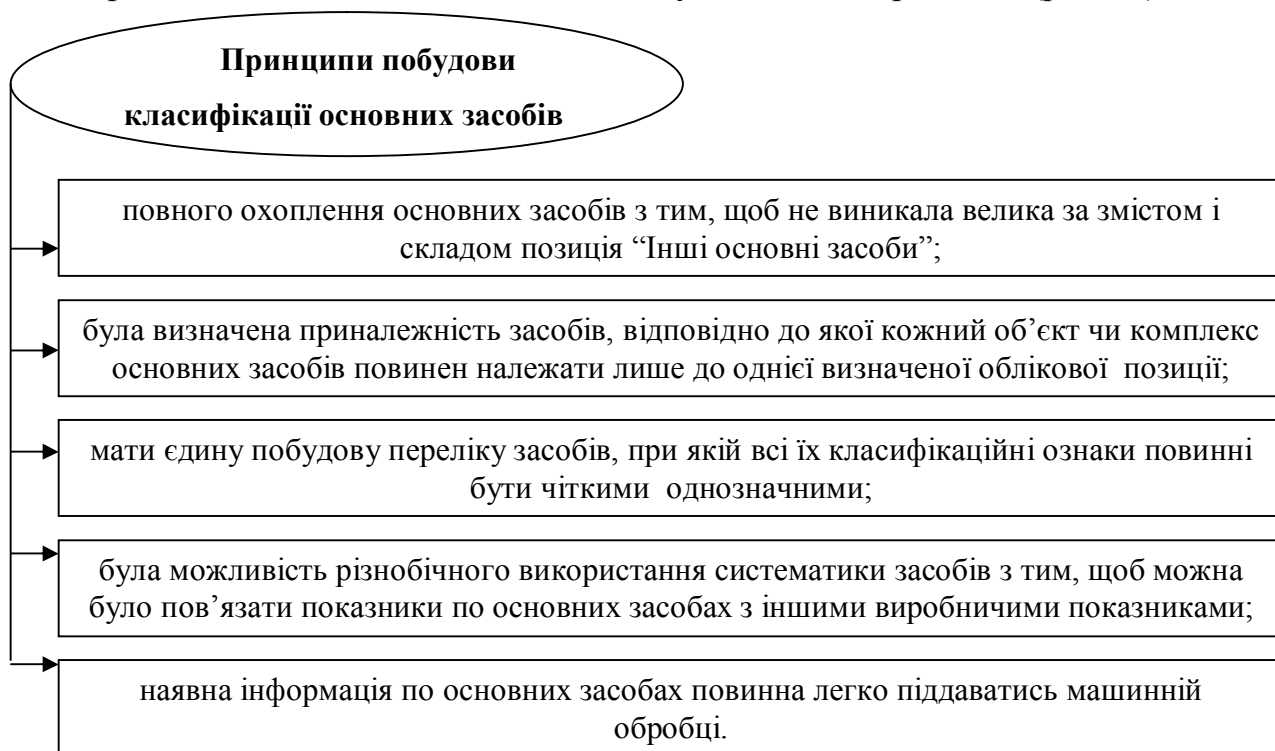

Рис. 1. Принципи побудови класифікації основних засобів

Згідно з цими вимогами, на підставі проведеного дослідження, запропонована класифікація основних засобів на підприємствах вугільної промисловості (рис. 2).

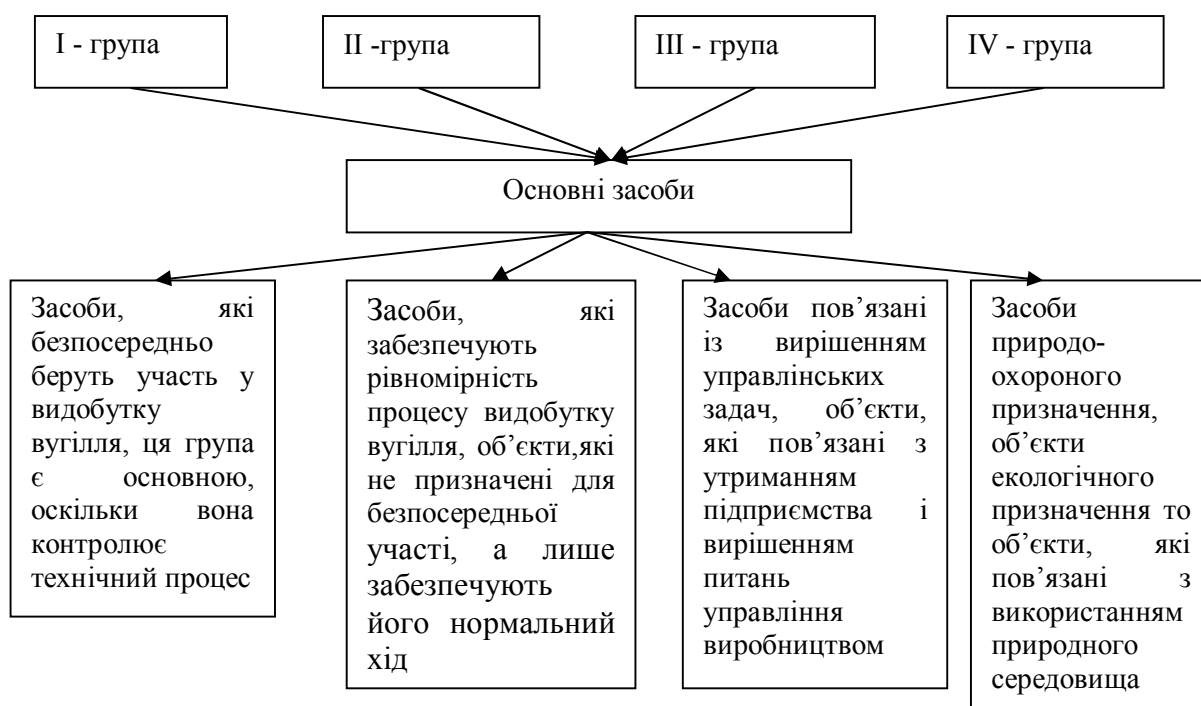

Рис. 2. Рекомендована класифікація основних засобів

Важливе значення для бухгалтерського обліку необоротних матеріальних активів має їхня оцінка. Адже від того, наскільки правильно і достовірно здійснена оцінка, в багатьох випадках залежить точність показників стану і руху, а також точність якісної характеристики.

У результаті дослідження сутності первісної вартості основних засобів, встановлено, що її слід трактувати як вартість зарахування об'єкта на баланс, якою в залежності від способу надходження об'єкта можуть бути або фактична собівартість, або справедлива вартість. Таким чином, на основі проведеного дослідження, розроблено процес визначення справедливої вартості основних засобів з метою переоцінки. Даний процес можна розділити на ряд етапів: I етап - створення комісії, до якої входили б представники технічних та економічних служб вугільного підприємства; II етап - формування мети роботи, а також принципів і методів, якими варто керуватися членам комісії; III етап - збір і аналіз відомостей про об'єкти оцінки, визначення справедливої вартості основних засобів; IV етап - здійснення документального оформлення результатів оцінки.

Важливою ділянкою облікової роботи є нарахування амортизації основних засобів. На сьогоднішній день основними регістрами, в яких здійснюється нарахування амортизації основних засобів, є відомості ОЗ-14, ОЗ-15. Проаналізувавши їх структуру, зроблено висновок, що вони не враховують тих змін, які відбулися в обліку останнім часом. Автором запропоновано форму відомості нарахування амортизації, застосування якої

дасть можливість отримувати необхідну інформацію про такого роду витрати в розрізі експлуатаційних активів.

На підприємствах галузі є потреба ведення і фінансового, і податкового обліку, а мінімізація витрат ведення паралельного обліку є проблематичною. Тому розглянуто можливість досягнення інтеграції методики нарахування амортизації в двох обліках в сучасних умовах і на перспективу застосування єдиних норм амортизації.

Вирішення поставленого завдання матиме велике значення в практичній діяльності, та має здійснюватись в два етапи. На першому запропоновано відібрати один з методів нарахування амортизації, який би відповідав вимогам фінансового і податкового обліку. Для досягнення повної відповідності нарахування амортизації в податковому законодавстві і фінансовому обліку рекомендуємо використовувати метод подвійного зменшення залишкової вартості з поділом всіх засобів на 4 групи з чітко визначеними строками експлуатації об'єктів, а саме: 25 років, 5 років, 8 років, 3 роки відповідно до чотирьох груп. Тим самим досягається однаковий рівень норм в обох видах обліку в усіх галузях народного господарства, відповідно 8, 24, 40, та 60% до залишкової вартості.

Використання на практиці запропонованих заходів дасть змогу значно спростити роботу бухгалтерії та створити окремі засади побудови обліку на підприємствах України для досягнення зіставності даних з метою вирішення ряду важливих економічних проблем.

У розділі 2 **“Організаційно-методичні аспекти обліку необоротних матеріальних активів”** розглянуто організацію та методику обліку необоротних матеріальних активів на підприємствах вугільної промисловості, виявлено основні недоліки обліку операцій з надходженням, відновлення та ремонту основних засобів і запропоновано напрями їх вирішення.

В дисертаційному дослідженні обґрунтовано, що документального підтвердження на підприємствах вугільної промисловості потребує така операція, як формування первісної вартості основних засобів. Об'єкти основних засобів можуть надходити на підприємство різними шляхами. Залежно від цього, дещо різним буде склад витрат, за якими формуватиметься в обліку первісна вартість об'єкта основних засобів. Усі витрати, пов'язані з надходженням об'єкта, підтверджуються відповідними окремими первинними документами, які свідчать про їх здійснення. Проте остаточна сума первісної вартості об'єкта, яка відображена в акті приймання-передачі об'єкта основних засобів й інвентарній картці і складається з цих витрат, фактично не підтверджена цим первинним документом з її розрахунком.

Для розрахунку вказаного недоліку запропоновано ввести форму **“Розрахунок первісної вартості основних засобів”**, як додаток до акта приймання-передачі основних засобів. Введення такого документа, дасть змогу поліпшити інформативність первинного обліку основних засобів,

проводити докладний аналіз складових первісної вартості основних засобів і контролювати правильність їх визначення.

З метою підвищення інформативності та аналітичності первинних документів на підприємствах вугільної промисловості, з обліку основних засобів, рекомендовано використовувати форму “Інвентарна картка - акт обліку руху основних засобів”. Вона буде відносно універсальним джерелом інформації про окремі об'єкти основних засобів.

Для правильної організації і методики обліку необоротних матеріальних активів вугільної промисловості важливе значення має класифікація витрат на утримання основних засобів. Відповідно до цього обґрунтовано власні підходи до класифікації витрат на утримання основних засобів таким чином (рис. 3.), у результаті яких можна на практиці уникнути змішування між видами ремонту основних засобів та їхньої модернізації, що відбуваються на підприємствах вугільної промисловості.

Рис. 3. Класифікація витрат, пов'язаних з утриманням основних засобів

Результатом проведеного дослідження обліку витрат на ремонт дають підстави стверджувати, що методологічні підходи до формування

собівартості ремонтних робіт вугільної шахти мають базуватися на: 1) уточненні сфери виникнення цих витрат та групування їх за напрямками використання інформації про собівартість ремонтних робіт в процесі управління вугільними необоротними матеріальними активами: для обліку – за видами робіт, за видами продукції, за якістю лави; для прогнозування і планування – за впливом кризових процесів, за ступенем охоплення бізнес планів; для прийняття управлінських рішень – за важливістю, за регулярністю отримання; для контролю і регулювання – за центрами відповідальності; 2) обґрунтуванні відкриття субрахунків до рахунку 23 “Виробництво” за видами ремонту: 231 “Поточний ремонт основних засобів” та 232 “Капітальний ремонт основних засобів”, на яких рекомендується по дебету накопичувати витрати на поточний і капітальний ремонт, а після підписання актів про закінчення ремонтних робіт, по кредиту цих субрахунків списувати вартість поточного ремонту на “Загальновиробничі витрати”, “Адміністративні витрати”, “Витрати на збут”, а вартість капітального ремонту відповідно на 831 “Амортизація основних засобів”. До того ж наголошено, що на собівартість вплине тільки сума поточного ремонту, оскільки зменшення суми амортизації на вартість капітального ремонту призведе до збільшення залишкової вартості основних засобів, залишаючи при цьому незмінним його термін експлуатації.

Значну увагу у роботі приділено вдосконаленню обліку необоротних матеріальних активів в комп’ютерному середовищі. Автором розроблено диференціальні моделі, придатні для вирахування прогнозних значень облікових економічних величин, що відображають структуру необоротних матеріальних активів і котрі входять до бюджету вуглевидобувного підприємства. Це дало змогу: а) одноманітно досягнути можливі господарські операції, пов’язані з необоротними матеріальними активами, послідовність їх здійснення і взаємозв’язок між ними; б) виявити фактори і ознаки, які мають суттєвий вплив на принципи побудови обліку, шляхом послідовного комбінування визначених ознак можна встановити всі варіанти обліку, що входять у простір логічних можливостей; в) зіставлення кількох моделей дозволяє виявити їх спільні риси і чітко окреслити відмінності. Ці моделі також придатні для вирахування модельних (прогнозних) значень показників ефективності роботи вуглевидобувного підприємства.

В основу побудови диференціальних моделей організації обліку необоротних матеріальних активів покладено такі ознаки: систему прогнозного формування наземних і підземних необоротних матеріальних активів вугільних шахт, яка передбачає покриття витрат за рахунок: власних коштів шахти, довгострокових і короткострокових кредитів банку, бюджетних коштів

Застосування розроблених пропозицій суттєво вдосконалює організацію планування та управління досліджуваними вугледобувними підприємствами, сприяє стабілізації їх роботи. Це має позитивний вплив на діяльність досліджуваних підприємств, покращує стан всієї вугледобувної галузі.

У розділі 3 “**Організація внутрішньогосподарського контролю стану і ефективності використання необоротних матеріальних активів**” досліджено сутність внутрішньогосподарського контролю та запропоновано вдосконалену систему організації на підприємствах вугільної промисловості, розроблено модель прогнозування діяльності підприємств в залежності від стану та використання необоротних матеріальних активів.

Система внутрішньогосподарського контролю на гірничо-видобувних підприємствах являє собою комплекс методик та процедур, прийнятих керівництвом підприємства з метою досягнення оптимальних умов господарювання та виконання управлінських рішень. Системний підхід є науковою основою для раціонального дослідження і ефективного управління різними системами.

Якісний рівень методик системи внутрішньогосподарського контролю різних об’єктів є одним з найбільш очевидних факторів ефективності роботи. Відсутність таких методик знижує його результативність, що забезпечує низьку якість управління господарськими процесами. Причиною неефективності застосування методик контролю є ігнорування специфічних особливостей суб’єктів та об’єктів контрольного процесу. Для вирішення даної проблеми автором запропоновано в основу створення системи методик внутрішньогосподарського контролю покласти особливості об’єктів контролю необоротних матеріальних активів.

Відповідно до класифікації об’єктів контролю, рекомендовано на гірничо-видобувних підприємствах розрізняти дві підсистеми внутрішньогосподарського контролю необоротних матеріальних активів: систему внутрішньо-економічного контролю; систему бюджетно-аналітичного контролю.

Аргументовано, що при створенні системи внутрішньогосподарського контролю доцільно передбачити взаємодію одного суб’єкту з іншими в єдиній системі управління підприємством. На основі вивчення організаційної структури гірничо-видобувних підприємств, запропоновано функціональний зв’язок суб’єктів і об’єктів внутрішньогосподарського контролю (табл. 2).

Таблиця 2

Функціональний зв’язок суб’єктів і об’єктів внутрішньогосподарського контролю необоротних матеріальних активів на підприємствах

Суб’єкти внутрішнього контролю	Функціональний взаємозв’язок з об’єктами внутрішнього контролю
Начальник структурних підрозділів	Дотримання технологічного процесу виробництва, зниження втрат від браку
Планово-економічний відділ	Розподіл бюджетних коштів, правильність складання калькуляцій
Бухгалтерія	Реальністю, законністю і доцільністю операцій по відображенню вартості основних засобів; формування інформації з питань бухгалтерського обліку; правильністю складанні калькуляцій, проведення інвентаризації
Відділ внутрішнього аудиту, ревізійна комісія	Достовірністю відображення сум у регістрах бухгалтерського обліку, вчасністю документування

Дана схема є підґрунтям для формування цілісної концепції комплексного механізму контролю. Використання запропонованих підходів дозволить підвищити якість та ефективність внутрішньогосподарського контролю та знизити інформаційний ризик користувачів при прийнятті управлінських рішень.

В дисертаційній роботі акцентовано увагу, що одним із важливих складових контролю є аудит.

Аргументовано, що механізм аудиту, це система взаємопов'язаних його методів і прийомів, яка полягає у реалізації формально встановлених процедур, котрі переслідують такі основні цілі: визначення так званих “точок аудиту” для оцінки різноманітних процесів контрольованого процесу; встановлення контрольованих параметрів об'єктів аудиту; вибір типів і методів проведення аудиту та вибір процесу.

Тому під методом аудиту запропоновано вважати сукупність прийомів і способів, що забезпечує виявлення законності, доцільності і вірогідності здійснюваних господарських операцій на підставі використання обліково-звітної, планової та інших видів інформації, в той час як процедурами аудиту є спеціальні перевірки, які здійснюються аудитором і скеровані на недопущення, виявлення та виправлення помилок і викривлень інформації в системі бухгалтерського обліку. Модель аудиту ведення бухгалтерського обліку представлена на рис.4.

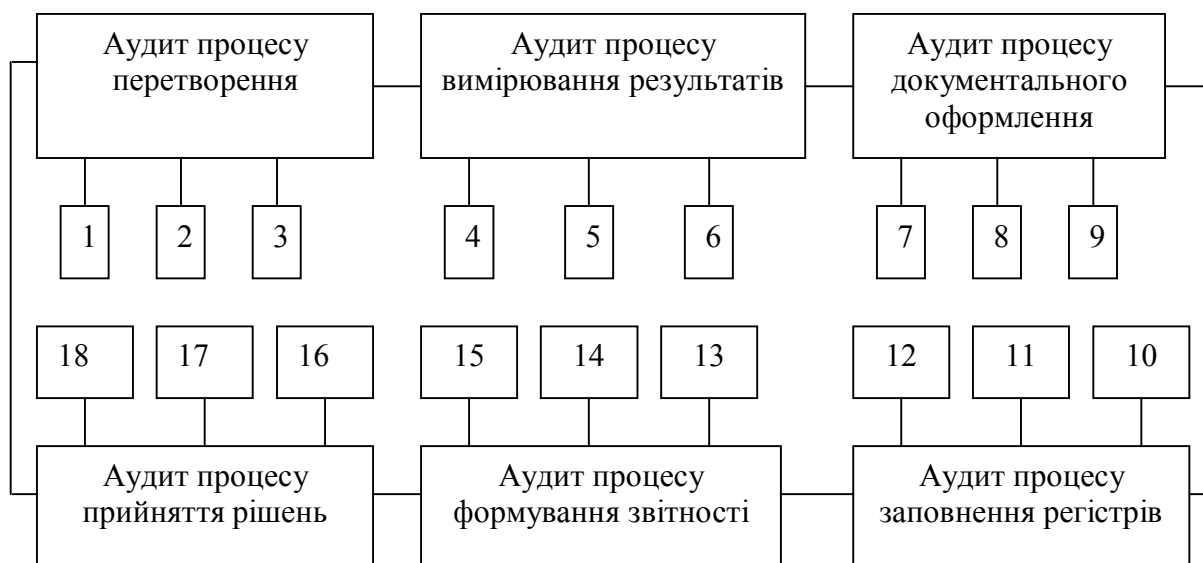

Рис.4. Модель аудиту ведення бухгалтерського обліку

В запропонованій моделі аудит облікового процесу розділено на 6 основних етапів аудиту, для яких характерні особливі методи і прийоми перевірки: аудит процесу перетворення; аудит процесу вимірювання результатів; аудит процесу документального оформлення; аудит процесу заповнення реєстрів; аудит процесу формування звітності; аудит процесу прийняття рішень. На кожному з цих етапів присутній початковий, наступний і оперативний аудит, які в сукупності формують 18 секторів аудиту з притаманними їм задачами та об'єктами.

Виходячи з предмету дослідження на рис.4 представлена модель, яка реалізується на ділянці обліку необоротних матеріальних активів на підприємствах вугільної промисловості.

Отже, в представленій моделі, яка ув'язує види аудиту за ознакою часу здійснення його функцій із етапами облікового циклу на підприємстві, в результаті чого утворюються так звані "сектори аудиту" із притаманними їм специфічними прийомами, спрямованими на реалізацію основних завдань, поставлених перед системою аудиту суб'єкта господарювання. Чітке й планомірне реалізація пропонованої моделі дасть змогу структурувати систему аудиту на рівні підприємства та підвищити його ефективність на конкретних ділянках обліку, зокрема обліку необоротних матеріальних активів.

Важливим моментом аудиту необоротних матеріальних активів є правильність і точність розрахунку амортизаційних відрахувань за цільовим призначенням їхнього використання, розмаїттям методів амортизації які застосовує підприємство та їхньої ефективності.

Для перевірки достовірності нарахування амортизаційних відрахувань розроблена модель щодо послідовності проведення аудиту на підприємствах вугільної промисловості (рис. 5.)

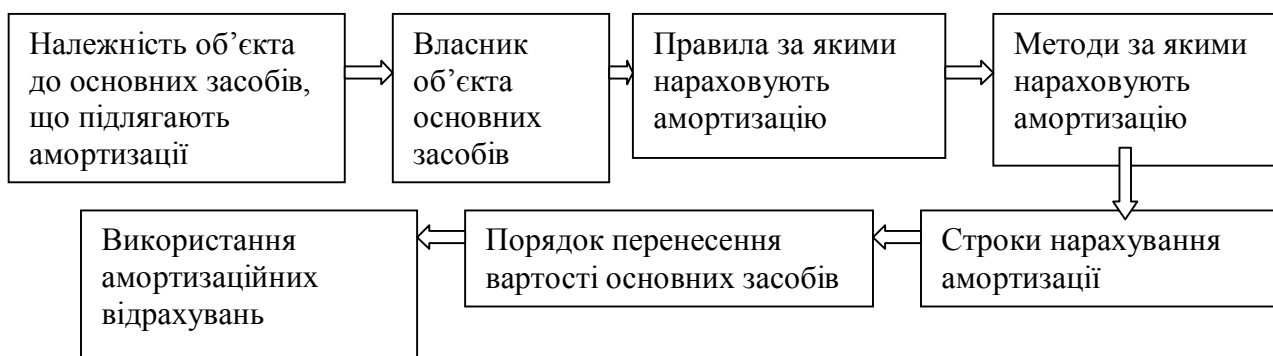

Рис.5. Рекомендована послідовність аудиту перевірки нарахування амортизації за об'єктами основних засобів

На основі запропонованої методики аудиту необоротних матеріальних активів рекомендовано схему перевірки формування залишкової вартості основних засобів, яка допоможе аудитору охопити загальну картину обліку необоротних матеріальних активів досліджуваних підприємств, та його організацію, провести якісний аудит.

Автором розроблено моделі прогнозування, за допомогою яких досліджено вплив планових змін окремих статей фінансового бюджету на майбутній розвиток підприємства. На основі аналізу результатів цих експериментів розроблено рекомендації щодо проекту фінансового бюджету (плану-прогнозу) підприємства. Вираховано відповідні прогнозні значення розв'язків моделі та виконано їх якісний аналіз. Досвід розробки динамічної моделі величин, відображених на аналітичних облікових рахунках, показує, що запропонований метод придатний для вдосконалення обліку. Для підготовки даних для ідентифікації моделі, необхідно так організувати облік, щоб в його інформаційній системі було відображено значення величин,

потрібних для моделювання, протягом деякого проміжку часу. Тобто, облікова система має надавати часові ряди для довільних проміжків часу й для всіх аналітичних, синтетичних та інших облікових рахунків.

Другий висновок, що випливає з моделі, полягає у тому, що інформаційну систему обліку на підприємствах вугільної галузі необхідно доповнити засобами автоматизованої підготовки фінансових планів, автоматизованого проектування бюджетів цих підприємств. За основу розробки таких планів (проектів бюджету) доцільно взяти розроблений метод прогнозного моделювання групи величин, облікованих на синтетичних облікових рахунках.

Досвід практичного застосування моделі підтверджує ефективність її застосування як засобу дослідження динамічного розвитку підприємства та інструменту підтримки прийняття рішень при плануванні його роботи. Впровадження розробленого програмного забезпечення моделі сприяє вдосконаленню роботи досліджуваного підприємства, веде до загального покращення ринкових відносин у вуглевидобувній галузі.

Запропоновані розробки сприятимуть підвищенню організації і методики внутрішньогосподарського контролю. Для удосконалення системи внутрішньогосподарського контролю рекомендовано пророкування або передбачення помилок у системі управління господарською діяльністю. Для реалізації цих положень запропоновано розробити чітку, повну і інтегровану структуру внутрішньогосподарського контролю, в якій усі підсистеми повинні бути взаємозалежними.

ВИСНОВКИ

Проведене дисертаційне дослідження дало можливість виробити науково обґрунтовані положення щодо вдосконалення методології та організації обліку, контролю, аудиту необоротних матеріальних активів на підприємствах вугільної промисловості. Запровадження розроблених рекомендацій сприятиме підвищенню управління необоротними матеріальними активами. На основі одержаних результатів можна зробити наступні висновки:

1. Зазначено, що стратегічні орієнтири підприємств вугільної галузі, їх місце та роль в державі визначаються концепцією техніко-технологічного розвитку вугільних шахт. З огляду на це, розробка концепції для ефективного вугледобування стала важливим і актуальним завданням, що потребує теоретико-методологічного обґрунтування сутності необоротних матеріальних активів, їх складових. Дослідження їх сутності, необхідності, характерних ознак і структурних елементів дало підстави зробити висновок, що основу необоротних матеріальних активів складають основні засоби, які займають одне з основних місць у системі економічної науки. В теорії існує проблема у неузгодженості понять “основні засоби” і “основні фонди”. Вирішуючи це завдання, у роботі уточнено визначення цих понять, спростовано думку про можливість ототожнення їх і рекомендовано відмовитись від застосування в нормативних документах застарілого терміну

“основні фонди”, який не відноситься до фінансових, а до економічних категорій, тоді як, “основні засоби” – це фінансова категорія.

2. В дисертаційній роботі сформовано авторський підхід до уточнення порядку податкового обліку основних засобів, побудованого за вимогами податкового законодавства на основі неправомірного розподілу об’єктів цих засобів на групи, а відтак необ’єктивне нарахування амортизації; оскільки в одну групу об’єднані досить різноманітні елементи і встановлення єдиних норм амортизаційних відрахувань на ту чи іншу групу ні технічно, ні економічно не обґрунтовані. Аргументовано необхідність відмови від такого розподілу об’єктів, а в нормативно-правових документах, які регламентують порядок визначення бази оподаткування, доцільно перейти до використання поняття амортизації, яка має розглядатися, як сума, що в законодавчо встановленому порядку визначається на підставі даних про амортизацію, нараховану за правилами бухгалтерського обліку.

3. Доведено, що організацію обліку необоротних матеріальних активів завжди вимагало від фахівців підвищеної уваги. Проте традиційна побудова обліку основних засобів та інших необоротних матеріальних активів ґрунтувалася на їх визначенні, лише метою і термінами використання, з одного боку, і, класифікацією цих засобів у дві і чотири групи, з другого. В роботі обґрунтована необхідність і важливість класифікації необоротних матеріальних активів, як ресурсів, які характеризуються детермінованою вартістю, продуктивністю та спроможністю генерувати дохід або збільшувати економічну вигоду залежно від факторів часу, ризику і ефективності. На підтримку таких висновків розроблено класифікаційні критерії до об’єктів основних засобів вугільних шахт, які дозволяють уникнути плутанини щодо віднесення їх до певної групи. Наголошено, що ці ознаки повинні враховувати організацію облікового процесу в повному обсязі з вибором оптимального варіанту у кожному конкретному випадку.

4. Вказано, що принципово важливим для формування і реалізації облікової політики на підприємствах вугільної промисловості є уточнення оцінки відповідно до засад управління необоротними матеріальними активами. У результаті дослідження сутності первісної вартості основних засобів, встановлено, що її слід трактувати як вартість зарахування об’єкта на баланс, якою в залежності від способу надходження об’єкта можуть бути або фактична собівартість, або справедлива вартість. Водночас обґрунтовано доцільність трактування оцінки необоротних матеріальних активів за її змістом, формою, організаційною побудовою та правовою ознакою. При цьому доведено, що оптимальною можна вважати таку оцінку згаданих активів, яка містить шість елементів: методи, форми, важелі, інструменти, стимули і санкції. Послідовність взаємодії цих елементів у формуванні оцінки дозволяють визначити справедливу вартість основних засобів з метою переоцінки, точність показників об’єму, стану і руху, а також точність якісної характеристики об’єкту необоротних матеріальних активів

5. Невід’ємною частиною процесу обліку і управління необоротними матеріальними активами підприємств вугледобування є знос і амортизація. В

процесі дослідження доведено, що знос – це зменшення вартості основних засобів, амортизація – це спосіб поступового перенесення цієї вартості основних засобів, які беруть участь у виробництві, протягом терміну їх корисного використання на собівартість продукції, що потребує регулювання інформаційних потоків та контролю за джерелами виникнення інформації. Для вирішення цього питання у складній системі управління необоротними матеріальними активами, запропоновано нові форми основних реєстрів з нарахуванням зносу основних засобів. Введення розроблених реєстрів дозволяє отримувати інформацію про знос і амортизаційні витрати в розрізі експлуатаційних активів, вести внутрішньогосподарський контроль за об'єктами, по яких тимчасово припиняється нарахування амортизації.

6. Дослідження показало, що форми первинної документації з обліку основних засобів вимагають перегляду і уточнення. Діючі типові форми первинної документації по їх руху не виправдовують себе, багато граф на сьогоднішній день втратили свій зміст. Доведено необхідність удосконалення типових форм, суть яких полягає в доповненні цих документів збалансованою системою показників, що їх можна об'єднати в окремий напрямок “Інноваційний розвиток”, а це значно підвищить ступінь їх аналітичності і розширить можливості формування на їх базі різних видів облікових реєстрів і форм звітності. Встановлено та описано перелік завдань початкової стадії облікового процесу для забезпечення менеджерів інформацією за всіма напрямками управління необоротними матеріальними активами вугільних шахт.

7. У результаті вивчення методики бухгалтерського обліку витрат на поліпшення і ремонт основних засобів на шахтах, було доведено, що на практиці існує змішування і плутанини між видами ремонту основних засобів та їхньої модернізації, що відбуваються на підприємствах вугільної промисловості. Для вирішення даної проблеми запропоновано змінити порядок облікових записів щодо ремонтних робіт – відкрити субрахунки за видами ремонту до основного рахунку 231 «Поточний ремонт основних засобів»; 232 «Капітальний ремонт основних засобів». Доведено необхідність відображення в системі реєстрів за цими субрахунками інформації з п'яти основних напрямків: обсяг ремонтів інноваційного розвитку, доля ремонтів у внутрішніх бізнес-планів, відхилення фактичних витрат від кошторису, техніко-економічні показники, ефективність ремонтних робіт

8. В роботі значна увагу приділена автоматизації облікового процесу. Розроблено диференціальні моделі придатні для вираховання прогнозних значень облікових економічних величин, що відображають структуру необоротних матеріальних активів, і котрі входять до фінансового бюджету вуглевидобувного підприємства. Застосування цих моделей дає ряд способів вдосконалення обліку необоротних матеріальних активів. По-перше це, - прогнозування вартості окремих видів необоротних матеріальних активів, автоматизоване планування їх структури для майбутніх проміжків часу, пошук оптимальної, вдосконаленої та збалансованої структури необоротних

матеріальних активів. А також – вивчення впливу зовнішніх чинників та прогнозу динаміки структури необоротних матеріальних активів.

9. З метою підвищення ефективності функціонування внутрішньогосподарського контролю автором розроблено дві підсистеми внутрішньогосподарського контролю необоротних матеріальних активів, що об'єднуються загальною метою, але мають різні функції та методичні прийоми, що забезпечують їх виконання. Оскільки внутрішньогосподарський контроль виконує важливу функцію управління підприємством, є одним з прийомів перевірки прийнятих рішень та задовольняє потреби підприємства, доречно для підприємств вугільної промисловості розробити та здійснювати програму організації і розвитку удосконалення системи внутрішнього контролю на підприємствах.

10. Дослідження показали, що для удосконалення аудиту необоротних матеріальних активів на вугільних підприємствах потрібно на підготовчому етапі аудиту основних засобів вивчити технологічні процеси видобутку вугілля та оцінити технічні можливості необоротних матеріальних активів. Такий підхід дозволить визначити доцільність придбання необоротних матеріальних активів та визначити оптимальну їх структуру.

11. На основі проведеного дослідження автором сформовано модель аудиту ведення бухгалтерського обліку необоротних матеріальних активів. На основі цієї моделі побудована матриця процедур аудиту облікових процесів на ділянці необоротних матеріальних актив. Чітке й планомірне реалізація запропонованої моделі дасть змогу структурувати систему аудиту на рівні підприємства та підвищити його ефективність на конкретних ділянках обліку, зокрема обліку необоротних матеріальних активів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Івануса Н.І. Внутрішній контроль: сучасність і перспективи розвитку / Н.І. Івануса // Наука молода. Збірник наукових праць молодих вчених ТНЕУ. Випуск 6, Тернопіль “Економічна думка”, 2006. – С. 156-158 (0,4 д.а.).

2. Івануса Н.І. Проблеми дефініцій “знос і амортизація” та практика їх застосування в діяльності підприємств, що розвиваються / Н.І. Івануса // Управління проектами та розвиток виробництва. Збірник наукових праць. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2007. – №2(22) – С.157-163 (0,4 д.а.).

3. Івануса Н.І. Завдання та джерела аналізу і аудиту необоротних матеріальних активів на підприємстві / Н.І. Івануса // Наука молода. Збірник наукових праць молодих вчених ТНЕУ. Випуск 6, Тернопіль “Економічна думка”, 2007. – С.167-171 (0,5 д.а.).

4. Івануса Н.І. Напрями вдосконалення системи організації аудиторської діяльності в Україні / Н.І. Івануса // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. Випуск 12, Тернопіль “Економічна думка” 2007. – С. 103-110 (0,5 д.а.).

5. Івануса Н.І. Організація обліку ремонтів і модернізація необоротних

матеріальних активів / Н.І. Івануса // Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету “Наука й економіка” Випуск 4(12) 2008р. – С. 89-94 (0,3 д.а.).

В інших наукових виданнях:

1. Івануса Н.І, Формування облікової політики на підприємствах вугільної промисловості / Н.І. Івануса // Збірник тез доповідей П'ятої ювілейної міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених “Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” – Тернопіль: вид-во Економічна думка, 2008. – С.425-427 (0,1 д.а.).

2. Івануса Н.І, Вплив інформаційних систем на обліковий процес на підприємствах вугільної промисловості / Н.І. Івануса // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. Збірник наукових праць. Випуск 1 Держ.ком.статистики України. Держ.акд. статистики, обліку і аудиту; - Київ.: ДП Інформаційно-аналітичне агенство 2008. – С.104-105 (0,14 д.а.).

3. Івануса Н.І. Особливості нарахування і використання амортизації в єдиній системі / Н.І. Івануса // Тези наукових доповідей Всеукраїнської науково-технічної конференції молодих вчених і спеціалістів “Актуальні проблеми життєдіяльності суспільства” – Кременчуг 2008. – С.290-292 (0,15 д.а.).

4. Івануса Н.І. Проблемні питання організації обліку необоротних матеріальних активів / Н.І. Івануса // Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть: Тези доповідей VI Міжнародної науково-теоретичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених – Тернопіль, 2008. – С.179-181 (0,14 д.а.).

5. Івануса Н.І. Економічна сутність і визнання основних засобів / Н.І. Івануса // Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції “Інноваційний розвиток економіки і фінансів України в умовах глобалізації” – Хмельницький, 2008. – 342-344 (0,15 д.а.).

6. Івануса Н.І. Амортизація: проблеми та практика / Н.І. Івануса // Матеріали міжнародної наукової конференції «Стратегія формування відкритої господарської системи в Україні» - Львів 2008. – С.405-406 (0,17 д.а.).

7. Івануса Н.І. Теоретико-практичні проблеми обліку основних засобів на гірничо-видобувних підприємствах / Н.І. Івануса // Збірник тез доповідей шостої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених “Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” – Тернопіль: вид-во Економічна думка, 2009. – С.399-401 (0,14 д.а.).

8. Федоронько Н.І. Місце і роль внутрішньогосподарського контролю в системі управління підприємством / Н.І. Федоронько // Матеріали міжнародної наукової конференції «Економіка України в умовах посилення глобалізаційних процесів: виклики і перспективи» - Львів 2009. – С.496-497 (0,18 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Федоронько Н.І. Облік і внутрішньогосподарський контроль необоротних матеріальних активів на підприємстві. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09. – бухгалтерський облік аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2011.

Дисертаційна робота присвячена теоретичним та практичним питанням організації та методики обліку і внутрішньогосподарському контролю необоротних матеріальних активів на підприємствах вугільної промисловості. Досліджено економічну сутність необоротних матеріальних активів, їх амортизації і зносу, оцінку та класифікацію, порядок відображення в бухгалтерському обліку.

Розкрито нові підходи і практичні рекомендації щодо вдосконалення обліку необоротних матеріальних активів

Розроблено та запропоновано до впровадження рекомендації щодо удосконалення внутрішньогосподарського контролю та методи прогнозування на основі багатофакторної моделі, які сприятимуть підвищення ефективності функціонування вугільного підприємства.

Ключові слова: необоротні матеріальні активи, основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, облік, амортизація, знос, внутрішньогосподарський контроль, підприємства вугільної промисловості.

АННОТАЦИЯ

Федоронько Н. И. Учет и внутривозвратный контроль необоротных материальных активов на предприятиях. – Рукопись.

Диссертация на получение научной степени кандидата экономических наук за специальностью 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит. – (за видами экономической деятельности). – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2011.

В диссертационной работе исследованные теоретические вопросы, новые методологические подходы и практические рекомендации относительно совершенствования учета и внутривозвратного контроля необоротных материальных активов на угледобывающих предприятиях

В диссертации определено место и роль угольной отрасли в экономике Украины, специфика и характерные ей особенности в условиях рыночных отношений, характерные особенности построения системы бухгалтерского учета необоротных материальных активов; уточнены экономическая сущность необоротных материальных активов; разработаны рекомендации по совершенствованию структуры внутривозвратного контроля на угледобывающих предприятиях Украины и определены пути повышения ее эффективности.

Разработанные дифференциальные модели пригодны для исчисления прогнозных значений учетных экономических величин, отражающих структуру необоротных материальных активов, и входящих в финансовый бюджет угледобывающего предприятия. Эти модели также пригодны для

исчисления модельных (прогнозных) значений показателей эффективности работы угледобывающего предприятия.

Разработана и предложена к внедрению рекомендации по совершенствованию внутривозвещественного контроля и методы прогнозирования на основе многофакторной модели, которые будут способствовать повышению эффективности функционирования угольного предприятия.

Ключевые слова: необоротные материальные активы, основные средства, другие необоротные материальные активы, амортизация, износ, внутривозвещественный контроль, предприятиях угольной отрасли.

ANNOTATION

Fedoronko N.I. Vnutrishnohospodarskyu accounting and control of tangible fixed assets in the enterprise. - Manuscript.

Thesis for degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.09. - Analysis of accounting and auditing (by economic activity). - Ternopil National Economic University, Ternopil, 2011.

The paper is devoted to theoretical and practical issues of organization and methods of accounting and control vnutrishnohospodarskomu tangible fixed assets in enterprises of coal industry. Investigate the economic substance of tangible fixed assets, their depreciation and wear evaluation and classification, the order of display in accounting.

Explores new approaches and practical recommendations to improve the accounting of tangible fixed assets

Developed and proposed to implement recommendations for improvement vnutrishnohospodarskoho monitoring and forecasting methods based on multifactor models that will enhance the functioning of the coal company.

Keywords: non-tangible assets, fixed assets, other non-tangible assets, accounting, amortization, depreciation, internal controls, coal enterprises.